

İran Serbest Sanayi Ticaret Bölgeleri ve Özel Ekonomi Bölgeleri Raporu

1. Tarihçe

İran'da serbest ticaret bölgeleri fikri, hükümetin Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) İran'da serbest limanlar kurma olasılığını araştırmasını istediği 1960'lara dayanmaktadır. İran hükümeti tarafından Bandar Abbas'ın ilk serbest ticaret bölgesi olması tasarlanmışsa da, İran'da hayata geçirilen ilk Serbest Ticaret Bölgesi 1972'de ilan edilen ve 1977'de faaliyete geçirilen Basra Körfezinde bulunan Kiş Adası olmuştur.

1979'da gerçekleşen İslami devrimden sonra oluşturulan ilk kalkınma planı doğrultusunda İran Hükümeti tarafından Kiş, Gheshm ve Chabahar'de bölge kurulmuştur. Aras, Anzali Limanı, Maku ve Arvand dahil olmak üzere diğer dört serbest sanayi ticaret bölgesi (SSB) ise, 2000'lerin başından bu yana, bu üç eski aktif bölgeye ek olarak serbest sanayi ticaret bölgeleri olarak eklenmiştir. Halen İran'da yedi yeni serbest sanayi ticaret bölgesinin kurulması için çalışmalara devam edilmektedir. İran'da ayrıca ülkenin tamamına dağılmış şekilde yapılandırılan 23 "Özel Ekonomik Bölge" (ÖEB) oluşturulmuştur.

İran hükümetince SSB, İran'a Doğrudan Doğrudan Yatırımın (DYY) çekilmesi, ülke sanayisinin çeşitlendirilmesi ve petrol dışı ihracatın artırılması amacıyla hayata geçirilmiştir. ÖEB'ler ise ülke içine malların etkili bir dağıtım kanalıyla dağıtılması, ülkedeki arz ve dağıtım kanallarının iyileştirilmesi amacıyla kurulmuştur. ÖEB'lerin farklı sektörlerde uzmanlaşması için İran hükümetince ayrıca çalışma gerçekleştirilmiştir.

Gelinen noktada İran'da 8 SSB, 23 ÖEB faaliyette bulunmakta ve yeni bölgelerin açılması için çalışmalara devam edilmektedir.

2. Serbest Sanayi Ticaret Bölgeleri

a. Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerinin Mevzuatı ve Avantajları

İran'daki SSB'ler Serbest Sanayi ve Özel Ekonomik Bölgeler Yüksek Konseyi'nin hazırladığı mevzuatlar kapsamında her bölgenin kendi idaresine sahip olduğu, sermayesi devlete ait bağımsız şirketler vasıtasıyla yönetilmektedir. Bölgedeki idareler tarafından ekonomik faaliyetlerin niteliği belirlenebilmektedir. Ayrıca, bölgeye ilişkin inşaat izinleri ve vaziyet planlarının onaylanmasında bölge idareleri yetkili kılınmıştır. Bölgedeki üretim birimlerinin kurulması, ithalat-ihracat, çalışma izin belgeleri, sosyal güvenlik ve sigorta, yabancılara vize verilmesi gibi uygulamalar tek durak ofis şeklinde sağlanan hizmetler vasıtasıyla yürütülmektedir.

SSB'lerde mülk ediniminde İran vatandaşları İran'ın diğer kısımlarındakine benzer şekilde mülk edinebilmektedir. Yabancıların kısmen veya tamamen mülk edinimi yasaklanmıştır. Bununla birlikte yabancıların SSB'de mülk kiralayabilmesi mümkün bulunmaktadır.

SSB'lerde İran vatandaşları ve yabancılar ortak veya bağımsız olarak şirketlerdeki ortaklık paylarında herhangi bir sınırlama olmaksızın yatırım yapabilmektedir. Yabancıların hakları FIPPA Kanunu çerçevesinde kamulaştırma ve müsadereye karşı korunma altına alınmış olup, etkili ve adil bir ödeme yapılmadan bu işlemlerin gerçekleştirilemeyeceği adigeçen kanunda hüküm altına alınmıştır. SSB'lerde kurulan tüm firmaların yerli ve yabancı fark etmeksizin

İranlı firma sayılacağı da hüküm altına alınmıştır. Ayrıca, SSB'lerindeki ekonomik faaliyetlerden kazanılan tüm gelir ve yatırım amacıyla aktarılan sermaye, istenildiği anda ülke dışına çıkarılabilmektedir. Yatırımcılar diledikleri zamanda şirketlerdeki hisselerini bölge idaresinin onayıyla İranlı veya yabancılara satabilmektedir.

SSB'lerdeki anlaşmazlıkların halli için yazılı anlaşmalar uyarınca tahkim, uzlaşma ve mahkemeye müracaat imkanları bulunmaktadır. SSB'lerdeki fikri mülkiyet hakları başvurusu da SSB'lerde bulunan kayıt büroları tarafından yapılabilmektedir.

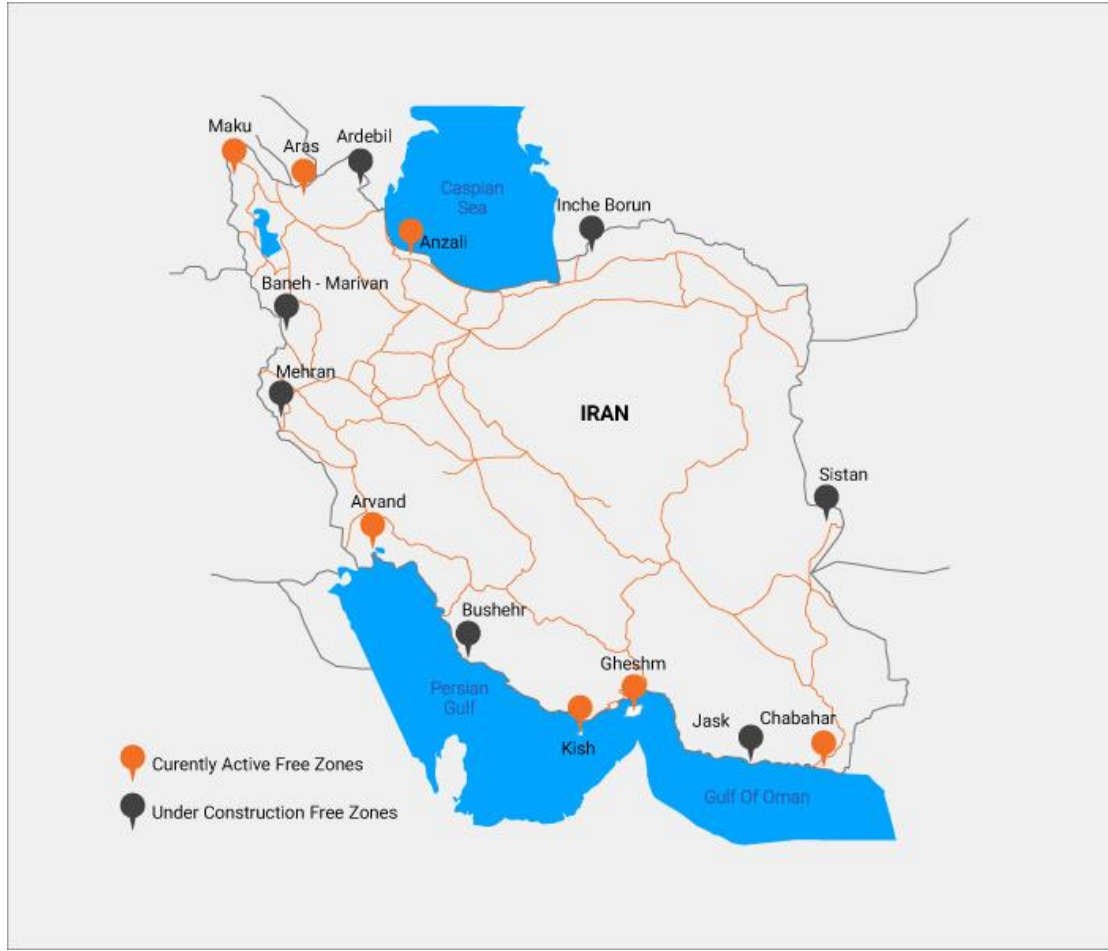
SSB'lerdeki mal ticaretine ilişkin düzenlemeler, ülkedeki ithalat ve ihracat düzenlemelerinden bağımsızdır. Bununla birlikte, bu bölgelerde bulunan malların kaçak olmaması ve İslam'ın emirlerine aykırı olmaması zorunluluktur. Ayrıca, İsrail menşeli ve İsrail'le ilişkili ürünlerle ilişkin de oldukça sert tedbirler uygulanmakta ve bu mallara el konulmaktadır. Bu bölgelerden ülke içine gönderilecek malların İran ulusal dış ticaret mevzuatı kapsamında İran'a ithal edilmesi gerekmektedir. SSB'den ihraç edilecek mallarda ise, herhangi bir vergi uygulaması bulunmamaktadır. Firmaların SSB'de elde edeceği gelir ve yatırımları için de 20 yıl boyunca herhangi bir vergi uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır.

SSB'ye yabancıların giriş ve çıkışlarında, SSB'ye varmak için İran'ın serbest sanayi ticaret bölgeleri dışındaki alanları kullanmamaları koşuluyla, önceden vize almalarına gerek bulunmamaktadır. SSB'ye erişim için SSB dışında İran'daki bir noktanın kullanılması durumunda normal vize başvurusu yapılması gerekmektedir. İran polisi tarafından SSB'ye gelecek yabancılar için iki haftalık ikametgah izni verilmesi sağlanmakta, bu süre 6 aya kadar uzatılabilmektedir. Ülkenin diğer yerlerine gidecek yabancıların ise, Dışişleri Bakanlığının yerel temsilcisinden izin alması gerekmektedir.

SSB'lerde yerli veya yabancı kredi kuruluşları ile bankaların açılması ve yabancıların bu kuruluşların yüzde 100'üne sahip olması mümkün bulunmaktadır. İran Riyali dışında yabancı para kullanmaları kaydıyla bankaların off-shore faaliyetlerine de izin verilmiştir. SSB'lerde uygulanacak kur olarak ise, serbest piyasada belirlenen kur geçerli olacaktır.

SSB'lerde iş ve sosyal güvenlik uygulamaları da ülkenin geneline nazaran nispeten kolaylaştırılmıştır. İşçi ve işverenin karşılıklı anlaşmasıyla imzalanan iş sözleşmesinde maaş belirlenmekte ve işçinin tazminatının ödenmesi kaydıyla işten çıkarma İran'ın diğer bölgelerine nazaran nispetem kolay bir şekilde gerçekleştirilebilmektedir. Yabancı işçilerin SSB'de istihdamına izin verilmektedir. Bununla birlikte, yabancı işçilerin sayısının bölgedeki tüm işçi sayısının yüzde 10'unu geçmesi yasaklanmıştır.

b. Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerinin Konumları ve Uzmanlıkları

İran'da bulunan SSB'lerden Kiş ve Qeshm Basra Körfezinde, Chabahar Umman Denzinde, Aras ve Anzali Kuzey İran'da Bağımsız Devletler Topluluğu pazarlarına yakın konumda, Maku Türkiye sınırında, Arvand ise İran'ın batısında Irak ve Kuveyt'e yakın bölgede konumlanmıştır.

İran SSB'leri İran'ın sınır bölgelerinde ve deniz yolları üzerinde kurulmuş olup, bölgedeki pazarlara yakın konumlarıyla dikkat çekmektedir. Bu durum bölgelerin dış ticaret potansiyellerini de beraberinde getirmektedir. Ayrıca, İran'da bulunan serbest sanayi ticaret bölgelerin ülkemizdeki uygulamadan farklı olarak gerikalmış bölgelerin kalkınması amacı bulunduğundan dolayı İran pazarına da mal satışına izin verilmektedir.

Bölgenin Adı	Kurulduğu Yıl	Büyüküğü (Km ²)	Yer	Yakınındaki Ülkeler	Uluslararası Sınırlar
Kish	1989	91	Basra Körfezi	KİK Ülkeleri	Basra Körfezi
Qeshm	1990	480	Hürmüz Boğazı	KİK Ülkeleri	Basra Körfezi
Chabahar	1991	140	Güneydoğu İran	Pakistan, Umman, KİK Ülkeleri	Umman Denizi
Aras	2003	97	Kuzeybatı İran	Azerbaycan, Ermenistan	Nahçıvan
Arvand	2004	173	Güneybatı İran	Körfez İşbirliği Konseyi Ülkeleri	Kuveyt, Irak
Anzali	2003	3200	Kuzey İran – Hazar Denizi	BDT Ülkeleri, Kafkaslar	-
Maku	2014	5000	Batı İran	Türkiye, Nahçıvan Özerk Bölgesi	Türkiye
Imam Khomeini Airport City	-	1500	Tahran	-	-

Öte yandan, İran hükümetince önümüzdeki dönemde Erdebil’de Azerbaycan, Bane-Marivan’da Irak Bölgesel Kürt Bölgesi, Mehran’da Merkezi Irak, Busehr’de Katar ve Basra Körfezi ülkeleri, Jask’ta Umman ve Hint Okyanusu ülkeleri, Sistan’da Afganistan, İnceburun’da Kazakistan ve Türkmenistan’ı hedef pazar alacak olan yeni serbest sanayi ticaret bölgelerinin kurulması çalışmaları devam etmektedir.

i. Kiş Serbest Ticaret Sanayi Bölgesi

Kiş Adası, 91 km²’lik alanıyla Basra Körfezinde bulunan ikinci büyük ada durumunda olup, İran’da kurulan ilk serbest ticaret ve sanayi bölgesidir. Adanın İran anakarasıyla da bağlantısı bulunmaktadır. Bölgede elektronik, hazır giyim, gıda, ilaç, kimyasallar ve selüloz üretimine ilişkin tesisler bulunmaktadır. Bölgenin en öne çıkan sektörü ise turizm ve bağlantılı iş kollarıdır. Sağlık turizmi alanında da İran’ın önde gelen destinasyonlarından birisi olarak dikkat çekmektedir. Adada ayrıca deniz hafriyat teknolojisi alanında yoğunlaşma bulunmaktadır.

ii. Qeshm Serbest Ticaret Sanayi Bölgesi

Basra Körfezinde 1430 km²'lik alanıyla en büyük ada olan Qeshm, İran'ın en büyük limanlarından olan Bender Abbas'ın 37 km güneyinde, Umman Denizi ile Basra Körfezinin kesişiminde, Hürmüz Boğazına bakan noktada yer almaktadır. Adada bulunan petrol ve gaz rezervleri dolayısıyla sektörel uzmanlaşma petrokimya tesisleri ve rafinerilerden oluşmaktadır. Derin deniz derinliği ile büyük tonajlı gemilerin yanaşmasına imkan veren yapısıyla Qeshm Serbest Ticaret ve Sanayi Bölgesi, çeşitli malları taşıyan gemilerin "hub" olarak da kullandığı bir altyapı sağlamaktadır. Bölgede biyoteknolojinin gelişimi İran hükümeti tarafından desteklenmektedir.

iii. Chabahar Serbest Ticaret Sanayi Bölgesi

İran Serbest Ticaret Sanayi Bölgeleri arasında en doğuda bulunan Chabahar Serbest Ticaret Sanayi Bölgesi, İran'ın Hint Okyanusuna en yakın serbest ticaret sanayi bölgesidir. 2,2 milyon kargo elleçleme kapasitesine sahip iki ayrı limanı bulunan bölge, 10 bin hektarı sanayi projeleri, 4 bin hektarı ticari ve turizm faaliyetlerine ayrılmış bulunan 14 bin hektardan oluşmaktadır. Bölgede enerji, transit ticaret, gıda, otomotiv, bilgi teknolojileri ve deniz ürünlerine ilişkin sanayiler bulunmaktadır. Bölgenin re-export merkezi olması için İran hükümetince Hindistan'la ortak çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

iv. Aras Serbest Sanayi Ticaret Bölgesi

İran'ın kuzeyinde yer alan Aras Serbest Sanayi Ticaret Bölgesi İran'ın Ermenistan, Azerbaycan ve Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Bölgesine yakın bir konumda yer almaktadır. Orta Asya pazarlarına da yakınlığıyla dikkat çeken Bölgede, ulaşım ve transit ticaret imkanları, tarıma dayalı sanayi, sağlık ürünleri gibi alanlarda yatırımlar bulunmaktadır. Bölgede selüloz sanayinin geliştirilmesi, İran hükümetinin önceliğidir.

v. Maku Serbest Sanayi Ticaret Bölgesi

İran'ın Doğu Azerbaycan eyaletinde yer alan Maku Serbest Sanayi Ticaret Bölgesi, İran serbest sanayi ticaret bölgeleri içinde en batıda yer alan konumda olup, Türkiye ve Nahçıvan Özerk Bölgesi sınırına oldukça yakındır. 500 bin hektarlık konumuyla dünyadaki en büyük ikinci SSB niteliğine sahip bölge, günlük 1.000 kamyon geçişine sahip Bazargan sınır kapısı yanındadır. Ayrıca, bölge yeni açılan havalimanına yakın konumda bulunmaktadır. Bölgede geniş ölçekli tarım faaliyetleri, sanayi tesisleri kurulabilmesine el verecek altyapı bulunmaktadır. İran hükümetince bölgenin taşımacılık ve transit ticaret konularında geliştirilmesine çalışılmaktadır.

vi. Anzali Serbest Sanayi Ticaret Bölgesi

Anzali Serbest Sanayi Ticaret Bölgesi Hazar Denizi yakınında bulunmaktadır. Rusya ve Orta Asya ülke pazarlarına etkili ulaşım olanaklarıyla erişmenin mümkün olduğu bölgede hazır giyim, transit taşımacılık, tarım ve balıkçılığa dayalı sanayi ile ticari hizmetlere ilişkin firmalar bulunmaktadır. Bölgede ayrıca, İran'daki SSB'lerde en büyük turizm yatırımı olan Türk firması Okyanus Akvaryum tarafından 30 milyon dolar yatırım bedeliyle kurulan bir firmamız bulunmaktadır. Giyim sanayisinin bölgede geliştirilmesi için İran hükümetince çalışmalar yürütülmektedir.

vii. Arvand Serbest Sanayi Ticaret Bölgesi

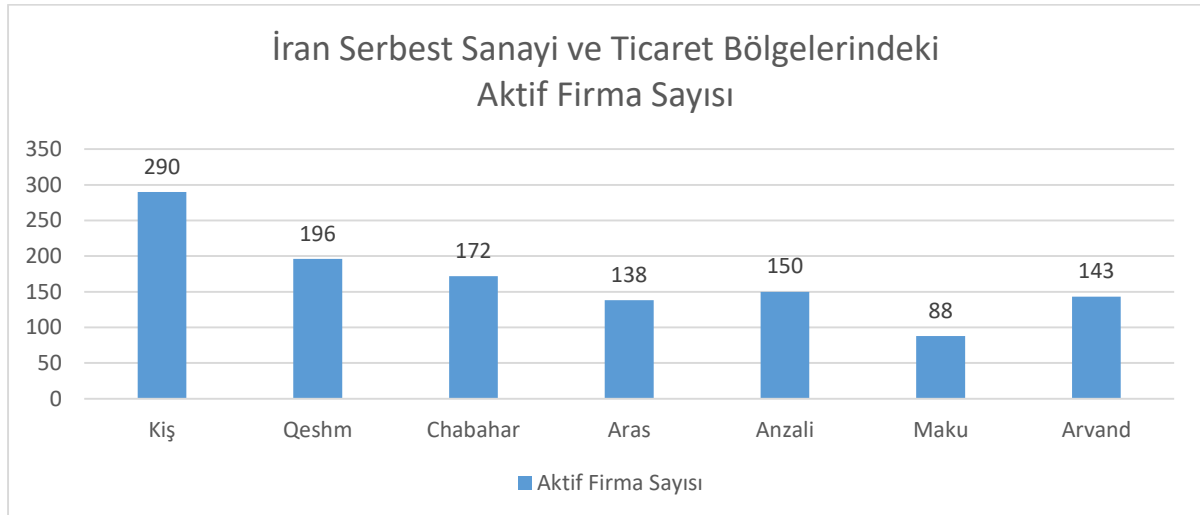
İran'ın en hızlı büyüyen serbest sanayi ve ticaret bölgesi olarak dikkat çeken ve Basra Körfezinde bulunan bölgede, demiryolu, denizyolu, havayolu ve karayolu modlarıyla taşımacılığa imkan veren altyapılar bulunmaktadır. Bölgede transit taşımacılık, su ürünleri işleme, tarım ve hayvancılığa dayalı sanayi, turizm ve spor faaliyetleri, sağlık hizmetleri ile yüksek teknoloji şirketleri bulunmaktadır. İran hükümetince bölgede rafineri sanayisinin geliştirilmesi için çalışma yapılmaktadır.

viii. İmam Khomeini Havalimanı Şehri (IKAC)

Başkent Tahran'da bulunan IKAC, karayolu / demiryolu ulaşım koridorlarına yakınlığı ile öne çıkan bir serbest sanayi ticaret bölgesi olup uluslararası havalimanının varlığıyla desteklenmektedir. IKAC, Tahran ve civarındaki yabancı yatırımcıları çekmek amacıyla kurulmuştur. İran'ın beşinci Ulusal Kalkınma Planına göre, IKAC'ın hedefleri İran'ın uluslararası hava taşımacılığındaki statüsünü güçlendirmek, kargo ve yolcu geçişlerinden elde edilen gelirleri artırmaktır. Bu amaçlara erişilebilmesi için Serbest Ticaret Bölgesi (1500 ha) ve Özel Ekonomik Bölge (2500 ha) olmak üzere bir havacılık şehri kurulmuştur. Bankacılık, sigorta, turizm, yüksek teknolojiler ve yaratıcı endüstrilerin sağlanması, iş parkı, iş ve finans hizmetleri, ek oteller ve konferans alanı, medya, Ar-Ge, yüksek teknoloji ve kültürel yaratıcı endüstriler kümelenmesi gibi gelişim planları olan bölgede elektronik şehir için 40 hektar, yüksek teknoloji endüstrileri 28.2 hektar, kültürel yaratıcı endüstriler için 7.4 hektar, lojistik ve üretim için 87 hektarlık alan ayrılmıştır.

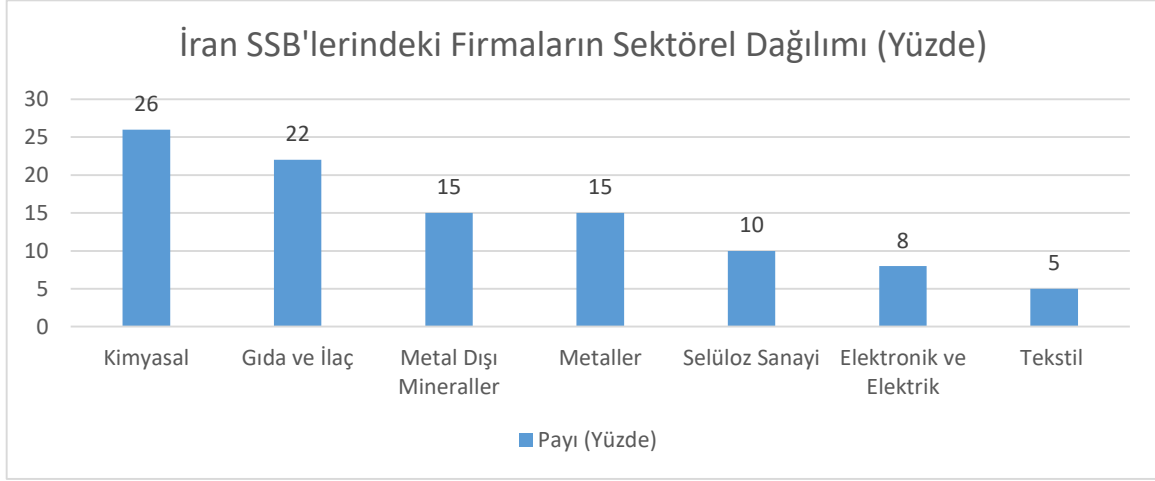
c. Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerindeki Aktif Firma Sayıları ve Sektörel Dağılımları

Serbest Sanayi ve Ticaret Bölgesindeki firmaların sektörel dağılımları ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Kaynak: www.freezones.ir

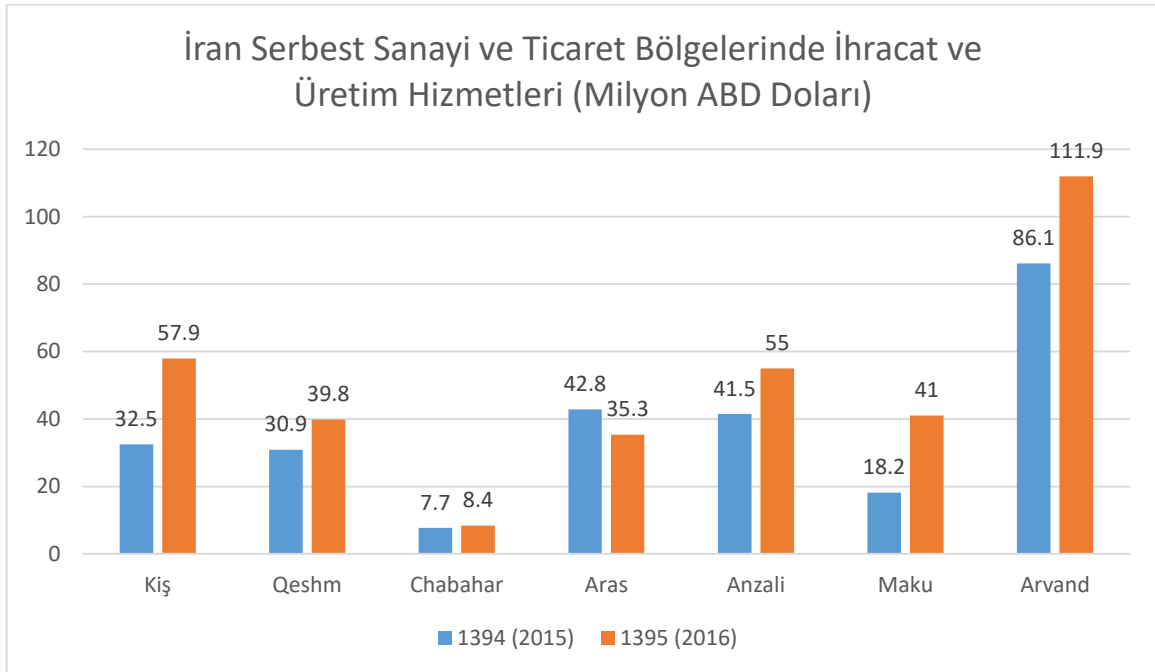
İran Serbest Sanayi ve Ticaret Bölgeleri sitesine göre 2016 yılında İran'da adigeçen bölgelerdeki firma sayısı bir önceki yılda 1013 iken 2016 yılında 1177'ye ulaşmış olup, bölgelerdeki firma sayıları aşağıda gösterilmektedir. Aktif firma sayısı ise, 2015 yılında 766 iken 2016 yılında 955'e yükselmiştir.

Kaynak: www.freezones.ir

İran Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerindeki sektörlerin dağılımı incelendiğinde, bölgelerin ekonomik çeşitlendirme amacına hizmet etmediği, İran'daki güçlü sektörlerin bölgelerde önde gelen sektörler olarak öne çıktığı görülmektedir.

d. Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerinde İhracat ve Üretim Hizmetleri Geliri

Kaynak: www.freezones.ir

İran’da kullanılan Şems Takviminde yıl 21 Mart’ta başlamakta ve 20 Mart’ta bitmektedir. İran takvimine göre 1394 (2015) yılında SSB’lerde toplam ihracat ve üretim hizmetleri hacmi 259,8 milyon ABD Doları iken, 1395 (2016) yılında bu rakam 349,3 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır. ABD’nin nükleer anlaşmadan çekilmesinin ardından oluşan karamsarlık havası ve dövizdeki dalgalanmaların takip eden yıllarda bu rakamı düşürmesi beklenmektedir. Bu rakamlar, İran’ın üretim ve dış ticaret hacminde serbest sanayi ticaret bölgelerinin oldukça az bir paya sahip olduğunu göstermektedir.

e. Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerinin Çektiği Doğrudan Yabancı Yatırım

İran Serbest Sanayi Ticaret Bölgeleri ile İran Özel Ekonomik Bölgelerinin amaçları birbirinden oldukça farklıdır. Genel bir değerlendirmeye, SSTB’nin amacının doğrudan yabancı yatırımları çekmek ve nihayetinde İran’ın petrol dışı ihracatlarını teşvik ederek çeşitlendirilmiş bir sanayi üssü oluşturulmasına yardımcı olmak iken, bunun aksine ÖEB’ler, ülkedeki tedarik ve dağıtım ağlarının iyileştirilmesi için tasarlanmıştır.

İran’da nükleer anlaşma olarak bilinen anlaşma sonrası oluşan iyimser havada devlet yetkilileri tarafından doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekmek için sık sık açıklamalar yapılmış ve bu kapsamda da kapsamlı istatistikler paylaşılmıştır. ABD’nin nükleer anlaşmadan çekilmesi sonrasında ise İranlı yetkililerin konuya ilişkin açıklama ve istatistik yayınlanması en aza indirilmiş, direniş ekonomisi kapsamında kendine yeterli bir İran ekonomisi vurgulanmaya başlamıştır. Bu itibarla, serbest sanayi ticaret bölgelerine ilişkin istatistiklere olumlu havanın yaşandığı dönemde yapılan açıklama ve resmi yayınlardan ulaşılabilmiştir. Bu noktada, İran’da 2012 yılı sonrasında serbest sanayi ticaret bölgelerine yapılan yatırımların tablosu aşağıda yer almaktadır.

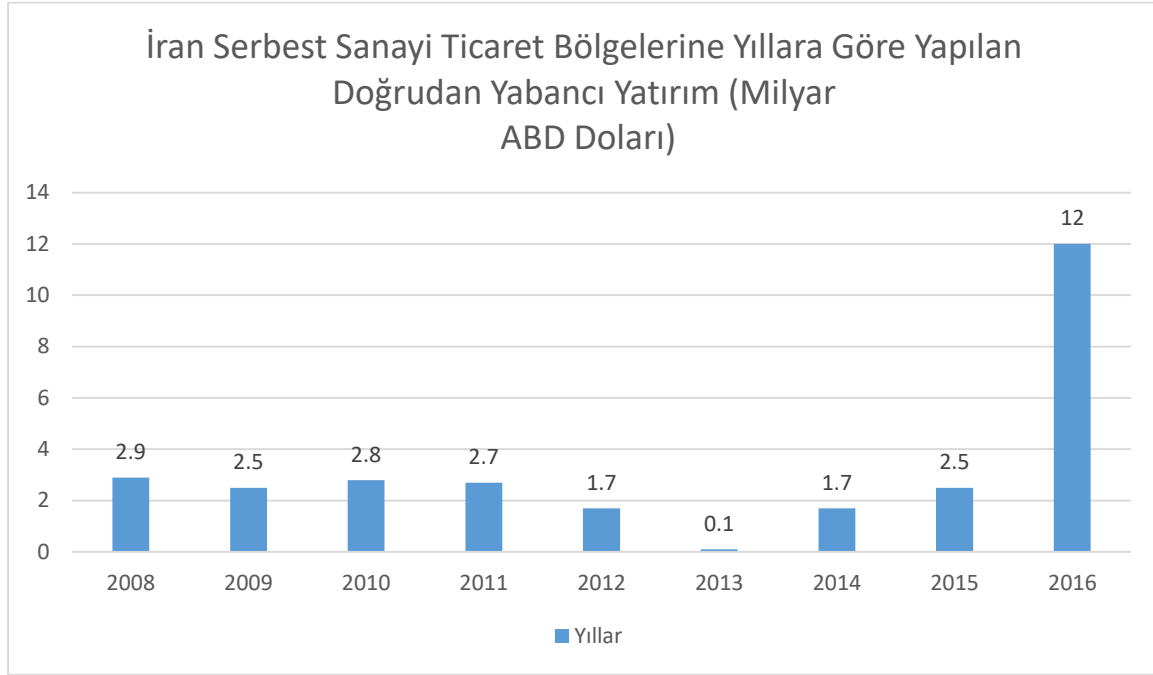
Tablo 5: İran Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerine 2012-2016 Yılları Arasında Yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım (Milyon ABD Doları)

Yılı	Kiş	Qeshm	Chabahar	Arvand	Aras	Maku	Anzali	Toplam
2012	30	2	-	-	-	-	-	32
2013	-	-	5	1	17	4	-	27
2014	-	2	38	23	552	2	-	617
2015	33	33	73	8	53	49	1062	1291
2016	104	2600	14	106	119	120	40	3103
Son 5 Yılın Toplamı	167	2637	131	138	741	175	1012	5070

Kaynak: www.freezones.ir

Öte yandan, aynı kaynaktan alınan bilgilere göre, İran’da serbest sanayi ticaret bölgelerine 2013 yılında işbaşıma gelen Cumhurbaşkanı Rouhani dönemine kadar 9,7 milyar ABD

Dolarında yabancı yatırım yapılmışken, Rouhani hükümetleri döneminde 14,5 milyar ABD Doları değerinde yabancı yatırım yapıldığı belirtilmektedir. Yabancı yatırımın yıllara göre dağılımı aşağıda gösterilmektedir.

Kaynak: www.freezones.ir

f. Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerinin İstihdama Katkıları

İran Serbest Sanayi Ticaret Bölgelerinin 2015 yılında istihdama katkısı 19.000 kişi iken 2016 yılında yüzde 11'lik artışla 21.200'e yükselmiştir. Bölgelere göre istihdam rakamlarına ise ulaşamamıştır.

3. Özel Ekonomi Bölgeleri

a. Tarihçe

1990'larda SSB'lerin devreye girmesinin ardından, İran hükümeti tarafından, 2000'li yıllardan itibaren ülke genelinde dağılmış 20'den fazla ÖEB kurulmuştur. ÖEB'lerin bazıları kurulurken sektörel nitelikte olmasına özen gösterilmiş, bu çerçevede petrokimyasallar, nakliye, mineraller ve enerji gibi belirli sektörlerde uzmanlaşmış özel ÖEB'ler ortaya çıkmıştır.

SSB'ler İran'ın petrol dışı ihracatını teşvik etmek için daha çok DYY çekmeye odaklanmış iken ÖEB'ler malların geçişini kolaylaştırmakta ve ülke içindeki tedarik ve dağıtım ağlarını geliştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Bazı ÖEB'ler belirli bir amaca yönelik olarak kurulmuşken, diğerleri, ürünlerin depolanmasına ek olarak, işleme ve üretim hattı işlerini kurmak için tasarlanmıştır.

İran'ın başlıca ÖEB'lerinden bazıları Pars (petrol, gaz ve petrokimya endüstrilerine odaklanmış), Shiraz (elektrik ve elektronik endüstrisine odaklanmış) ve Yezd (tekstil ve inşaat malzemeleri imalat sanayilerine odaklanmış) ÖEB'leridir.

b. Konumları

#	ÖEB Adı	Bölgesi	Websitesi
1	Kaveh	Tehran	www.kavehcity.ir
2	Shiraz	Fars – Shiraz	–
3	Lavan	Hormozgan – Lavan Island	www.lavansez.ir
4	Sirjan	Kerman – Sirjan	www.ssez.ir
5	Lorestan	Lorestan – Azna	www.lorestaniec.ir
6	Shahid rajaei Port	Hormozgan – Bandar Abbas	www.shahidrajaeport.pmo.ir
7	Energy Pars	Bushehr – Asaluyeh	www.pseez.ir
8	Amirabad Port	Mazandaran – Behshahr	www.amirabadport.pmo.ir
9	Yazd	Yazd	www.yazdiec.ir
10	Rey	Tehran	www.rey-co.com
11	Zarandieh	Tehran	www.iranianland.com
12	Persian Gulf Ship Manufacturing	Hormozgan – Bandar Abbas	www.isoico.co
13	Sahlan	East Azerbaijan – Tabriz	www.sahlansez.ir
14	Sarakhs	Razavi Khorasan – Mashhad	www.sarakhsfz.org
15	Birjand	South Khorasan – Birjand	www.birjandsez.ir
16	Dogharoon	Razavi Khorasan – Mashhad	www.Dogharoon.com
17	Petrochemical	Khuzestan	www.petzone.ir
18	Salafchegan	Qom	www.qssez.ir
19	Boushehr	Bushehr	WWW.BSEZ.ir
20	Payam	Tehran	www.pasc.ir
21	West Islam Abad	Kermanshah	www.islamabadsez.ir
22	Atrak	Golestan – Gorgan	www.asez.ir
23	New Arg	Kerman – Bam	www.argejadid.ir

c. Özel Ekonomi Bölgelerinin Avantajları

İran'da ÖEB'deki yatırımcılar için aşağıdaki teşvikleri sunulmakta olup, yatırımcılara ayrıca bölgenin bağlı bulunduğu yerel idarelerce farklı teşvikler de verilebilmektedir.

- İç tüketim için ÖEB'lerden mal ithalatı, İran'ın genel ihracat ve ithalat düzenlemelerine tabi olacaktır.
- Malların yurt dışından veya serbest ticaret bölgelerinden veya sanayi alanından ithalatı, asgari gümrük formaliteleriyle gerçekleştirilecek ve ilgili yönetmeliklere uygun olarak gerçekleştirilecektir.
- Bölgelerdeki gümrük formaliteleri en aza indirilecektir.
- Ülke dışından, SSB'lerden veya diğer ticari bölgelerden ithal edilen mallar, herhangi bir formaliteye tabi olmadan ihraç edilebilecektir.
- Bölge yönetimi, bölgelerdeki alanları yapacağı değerlendirmeyi müteakiben nitelikli gerçek veya tüzel kişilere tahsis edebilecektir.
- İthal malların işlenmesi, malların gümrük tarifesini değiştiren bir dereceye kadar ise, malların ticari fayda oranı, ülkenin hammaddelerinin ve yedek parçalarının ticari faydasına eşit olarak hesaplanacaktır.
- Her ilçenin yönetimi, başvuru sahibine ait malların menşee belgelerini, gümrüklerin onayı ile alan dışına çıkarmaya yetkilidir.
- Gerekli üretim veya hizmetler için bölgeye ithal edilen tüm mallar, genel ithalat-ihracat yasalarından muaftır. Ülkenin diğer bölgelerine mal ithalatı, ihracat ve ithalat yönetmeliklerine tabi olacaktır.
- Özel ekonomik bölgelerde üretilen hammaddeler ve ithal malzemeler, ülkeye ithal edilen kaynaklardan ve tahsis edilmiş paralardan kaynaklı fiyat düzenlemesine tabi değildir.
- ÖEB'lerdeki üretim hatları için gerekli makine ve akipman gümrük vergisinden muaf olarak bölgelere getirilebilecektir.
- ÖEB'lerde inşaat ve iskan ruhsatları ücretsiz olarak sunulacaktır.

4. Serbest Sanayi Ticaret Bölgeleri ve Özel Ekonomi Bölgeleri Arasındaki Farklar

İran'da SSB'lerin ve ÖEB'lerin hedefleri oldukça farklı şekilde yapılandırılmıştır. SSB'lerin esas amacı, doğrudan yabancı yatırımları çekmek ve nihayetinde İran'ın petrol dışı ihracatlarını teşvik ederek çeşitlendirilmiş bir sanayi üssü oluşturulmasına yardımcı olmaktır. ÖEB'ler ise, ülkedeki tedarik ve dağıtım ağlarının iyileştirilmesi ve transit halindeki mallar için geçiş güzergahı - hub olarak tasarlanmıştır.

İran'da Serbest Ticaret Bölgeleri (SSB) ve Özel Ekonomik Bölgeler (ÖEB) arasında bazı benzerlikler olsa da, bunlar birçok yönden farklı olup, SSB'lerde yatırım teşvikleri ve dış ticaret düzenlemeleri ÖEB'lerden daha geniş şekilde tasarlanmıştır. Söz konusu farklılıklar aşağıdaki tabloda özet şeklinde sunulmaktadır.

İran SSB ve ÖEB'leri Arasındaki Farklar			
No.	Tanım	SSB	ÖEB
1.	Bölgelere Giriş	Bölgeye girmek için giriş vizesi gerekli değildir. Vize girişte düzenlenecektir.	İran'a girişte uygulanacak vize kurallarına tabidir.
2.	Yatırım Başvurusu	SSB'de uygulanacak düzenlemelere tabidir.	İran'da uygulanacak mevzuata tabidir.
3.	Bölgede, şirketin, fikri mülkiyetin, ticari markaların, markaların, patentlerin vb kaydı.	SSB'de uygulanacak düzenlemelere tabidir.	İran'da uygulanacak ilgili mevzuata tabidir.
4.	Bölgede izin verilen yabancı sermaye yatırım yüzdesi	Yüzde yüze kadar yabancı sermaye yatırımına izin verilmektedir.	İran'da uygulanan yabancı sermaye yatırımlarına ilişkin kanun ve düzenlemelere tabidir. (Normal şartlarda, İran'da yüzde yüz yabancı sermaye yatırımına izin verilmektedir.)
5.	Yurt dışından malların bölgeye satılması veya yurtdışına yeniden ihraç edilmesi, İran'a satılabilmesi	Her türlü vergi ve harçtan muaftır, ancak icra daireleri tarafından verilen hizmetler uyarınca yerel harç ve ücretler tahsil edilir.	Her türlü vergi ve harçtan muaf olmakla birlikte, icra daireleri tarafından verilen hizmetlerin yerel harç ve ücretleri tahsil edilir.
6.	Yurt dışına ithal edilen malların bölgeye yeniden ihraç edilmesi	Her türlü vergi ve harçtan muaftır.	Her türlü vergi ve harçtan muaftır.
7.	Bölgede Depolama Hizmetleri	Malların depoda bekletilmesi için ödemesiz süre tanınmaz.	Malların depoda bekletilmesi için ödemesiz süre tanınmaz.
8.	Ürünler, yarı mamul parçalar, İran'dan bölgeye getirilen hammaddeler	SSB'den ihraç edilirse, İran'daki genel ihracat-ithalat düzenlemelerine tabidir.	ÖEB'den ihraç edildiğinde, İran'da uygulanan Genel İhracat hükümlerine tabidir.
9.	Yurt dışından malların serbest bölgeye, daha sonra İran içine ithal edilmesi	İran'daki genel ihracat-ithalat düzenlemelerine tabidir.	Subject to the General Exports- Imports regulations in the mainland
10.	Yurt dışına malların boşaltma, yükleme, transit ve aktarması	Her türlü vergiden muaftır. Depolama hizmetlerine ilişkin hizmet bedeli ve diğer yerel vergiler alınabilir.	Her türlü vergiden muaftır. Depolama hizmetlerine ilişkin hizmet bedeli ve diğer yerel vergiler alınabilir.

11.	Arazi ve doğal kaynakların kullanımı	İranlılara arazinin satışı ve kiralanması serbesttir. Yabancılara satışı yasaktır, kiralanması serbesttir.	İranlılara arazinin satışı ve kiralanması serbesttir. Yabancılara satışı yasaktır, kiralanması serbesttir.
12.	Döviz Kurları	Serbest piyasa kurları geçerlidir.	İran bankalarının belirlediği kurlar geçerlidir.
13.	Toptan Satış	Arvand, Aras and Anzali SSB dışında serbesttir.	İzin verilmez.
14.	Özel sektör tarafından sağlanan offshore bankacılık hizmetleri ve işlemleri	SSB’de imkan tanınmaktadır.	İran’daki bankaların hizmet sağlamasına izin verilir.
15.	Yabancı sermaye yatırımlarının korunması	Koruma Altındadır.	Koruma Altındadır.
16.	Sosyal Güvenlik ve Sigorta	İran’daki hükümler geçerlidir.	İran’daki hükümler geçerlidir.
17.	İş kanunu, iş ve sanayi ilişkileri	SSB’deki düzenlemelere tabidir.	İran’daki düzenlemelere tabidir.

5. İran’da SSB ve ÖEB’lerine Getirilen Eleştiriler

merkezler SSB ve ÖEB’ler İran’da iş dünyası için özel statülü bölgelerden sayılan İran’da SSB ve ÖEB’lerin amaçlarına erişimi konusunda zaman zaman basına yansıyan eleştiriler yer almaktadır. Bu eleştiriler arasında

- tesisler ve hedefler arasındaki orantısızlık,
- serbest ticaret bölgelerinin performansı için ulusal bir tanımın ve değerlendirmenin bulunmaması,
- altyapıların kurulması ve tamamlanması için sınırlı kaynakların tahsis edilmesi,
- vergi ve gümrük muafiyetlerinin iş ve refahın yaratılması için yeterli olmaması,
- bölgeler arasında kapsamlı bir yönetim ve koordinasyonun olmaması
- bölge yönetim yasasının tam olarak uygulanamaması

gösterilmektedir.

Öte yandan, altyapıların geliştirilmesi için kamu kaynaklarının oldukça sınırlı kullanılması ve uzun vadede yatırıma geri dönüş alınabilecek altyapı yatırımlarının özel sektör tarafından yapılmasının beklenmesinin de altyapıların kurulmasını geciktirdiği ifade edilmektedir.

Bölgelerin idari ve mali egemenliğin eksikliği de İran’da serbest sanayi ticaret bölgelerine getirilen başlıca eleştirilerden birisidir. Bölgelerin bir amacının da iş yapmayı kolaylaştırmak

ve bürokrasiyi azaltmak olduğu sıkça dile getirilirken, bölge yönetimlerinin farklı kurumlardan izin almaları için yeterli idari ve mali özerkliğinin olmadığı hususu da eleştiriler arasında yer almaktadır.

Halihazırda bölgelerin yönetim ve koordinasyonu için 45'den fazla farklı yasal ve düzenleyici çerçeve, yönetmelik ve eyalet kararnamesi bulunmaktadır. “Düzenleyici enflasyon” olarak nitelenen bu durumun bölgelerde iş yapacak firmaları ve yabancı yatırımcıları caydırıcı bir etkisinin olduğu değerlendirilmektedir.

Serbest sanayi ticaret bölgeleri ile özel ekonomik bölgelerin İran'a giren kaçak malların miktarında da dramatik bir artışa yol açtığına ve organize kaçakçılığın merkezi haline geldiğine yönelik yoğun eleştiriler kamuoyunda sıkça görülmektedir.

6. SSB ve ÖEB'lerin Genel Değerlendirmesi

SSB ve ÖEB'lerin dünya uygulamasına bakıldığında SSB'lerin genellikle kapalı ekonomilerin dışa açılmasında laboratuvar işlevi gören ve ekonomik açılımlardaki yeni modellerin test edildiği yerler olduğu, ÖEB'lerin ise ithalatı yönetmede yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bir noktada SSB'lerin, zaman içinde iç ve dış dünyadaki ekonomik farklılıkların azalması ve liberalleşmenin sağlanmasıyla yapısının değişmesi beklenmektedir. İran özelinde ise SSB'lerin bu etkiyi yaratmadığı görülmektedir. Bu durumun iç nedeni olarak İran'ın “Direniş Ekonomisi” adıyla kurumsallaştırdığı kapalı ekonomisinden kaynaklanan nedenleri olduğu kadar İranlıların deyimiyle neredeyse her zaman “özel koşullar gerektiren” uluslararası yaptırımlardan dolayı da olduğu değerlendirilmektedir.

Gelinen noktada SSB ve ÖEB'lerin İran'ın gerek iç gerekse dış ticaretinde oldukça önemsiz bir ticaret ve istihdam hacmine sahip olduğu, bölgelerin uluslararası rekabete İran iş dünyasını hazırlayacak merkezler olamadığı, amaçları doğrultusunda yeterince yabancı yatırım çekemediği, kronikleşmiş iş yapma zorluğunu bertaraf etmekten uzak kaldığı, öngörülen istihdam rakamlarına ulaşamadığı görülmektedir.

Tüm bunlara rağmen, yine de bölgelerin gerek üretim gerekse İran'a ihracat için kullanılması durumunda İran'ın geri kalan kısmına nazaran daha iyi bir iş ve yatırım ortamı sunacağı değerlendirilmektedir.